JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hänninen, Riitta

Title: Katsaus : Valokuvaelisitaatio teemahaastattelussa

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Outi Fingerroos, Konsta Kajander, Tiina-Riitta Lappi ja SKS

Rights: CC BY-NC-ND 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/

Please cite the original version:

Hänninen, R. (2022). Katsaus : Valokuvaelisitaatio teemahaastattelussa. In O. Fingerroos, K. Kajander, & T.-R. Lappi (Eds.), Kulttuurien tutkimuksen menetelmät (pp. 232-235). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas, 274. https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.274/

Katsaus: Valokuvaelisitaatio teemahaastattelussa

Riitta Hänninen
https://orcid.org/0000-0001-5455-2802

Valokuvaelisitaatio (engl. *photo-elicitation;* vrt. *photo voice -menetelmä,* esim. Liebenberg 2018; Bignante 2010) mainitaan ensimmäisen kerran kulttuuriantropologi John Collierin (1957; Padgett ja muut 2013) mielenterveyttä ja asumista käsittelevässä tutkimuksessa, josta se on sittemmin vakiintunut osaksi visuaalisen antropologian ja sosiologian menetelmävalikoimaa. Collierin (1957) tutkimusryhmä sovelsi elisitaatiota ymmärtääkseen paremmin psykologisen stressin taustalla vaikuttavia ympäristöllisiä, monikulttuuriseen asuinympäristöön liittyviä tekijöitä, joita oli vaikea tutkia kyselymenetelmän keinoin tai pelkästään haastattelemalla. Myöhemmin elisitaatiota on hyödynnetty laajasti esimerkiksi sosiaalisten järjestelmien ja sosiaalisen luokan, yhteisöjen, identiteetin ja kulttuurin tutkimuksessa. (Harper 2002.)

Valokuvaelisitaatiossa tutkimukseen osallistuvaa henkilöä pyydetään valokuvaamaan tutkittavaan ilmiöön, usein haastateltavan omaan arkipäivään liittyen asioita, joita hän pitää tärkeänä ja keskustelemaan niistä (Bignante 2010; Padgett ja muut 2013). Toinen valokuvaelisitaatiossa yleisesti käytetty malli on näyttää haastateltavalle tutkittavaan ilmiöön liittyviä valokuvia ja pyytää häntä kommentoimaan niitä (ks. Chiozzi 1989; El Guindi 1998). Kummassakin tapauksessa elisitaatio perustuu visuaaliseen lähtökohtaan, jonka tarkoituksena on, ei niinkään kokonaan korvata perinteistä teemahaastattelua vaan paremminkin laajentaa ja syventää sitä. Valokuvaelisitaation vahvuus haastattelua täydentävänä menetelmänä perustuukin perinteisen haastattelumenetelmän ja visuaalisen metodologian yhteistyölle (ks. Hänninen 2020; Hänninen ja muut 2020).

Perinteisen valokuvaelisitaation ohella elisitaatiota voi käyttää myös soveltaen. Esimerkiksi tunteita voidaan lähestyä laboratorio-

https://doi.org/10.21435/tl.274

olosuhteiden sijaan käyttämällä elisitaation lähtökohtana elokuvia (Gross & Levenson 1995), ja vastaavasti *lifestyle*-bloggaamista on tutkittu siten, että yksittäisen valokuvan sijaan elisitaation lähtökohtana on valokuvista ja tekstistä koostuva blogipostaus (Hänninen 2018). Lapsia ja nuoria tutkittaessa elisitaatiohaastattelun perustana on käytetty lisäksi piirustuksia ja muita taiteellisen ilmaisun muotoja (Carter & Ford 2012; Bagnoli 2009; Kortelainen 2006; Makkonen 2009). Elisitaation ei edes tarvitse välttämättä perustua valokuviin, vaikka termi valokuvaelisitaatio siihen viittaakin, sillä esimerkiksi älypuhelin voi toimia elisitaation lähtökohtana (Kaufmann 2018). Valokuvaelisitaation rinnalla voidaan puhua myös osallistujakeskeisestä elisitaatiosta (*participant induced elicitation*, PIE), joka korostaa elisitaation lähteen sijaan tutkimukseen osallistuvan henkilön aktiivista toimijuutta tutkimusprosessissa (Hänninen 2020). Olennaista edellä mainituissa esimerkeissä on se, että tutkimukseen osallistuva henkilö itse luo haastattelua varten tai sen aikana jotakin sellaista, joka kuvaa tavalla tai toisella tutkittavaa ilmiötä, esimerkiksi valokuvan, piirustuksen tai tutkijan kanssa käydyn keskustelun. Poikkeuksena on blogipostauksiin perustuva tutkimus, jossa blogipostaukset on kirjoitettu alun perin jotakin muuta kuin tutkimustarkoitusta varten, joskin myös tässä tapauksessa materiaali on tutkimukseen osallistuvien ihmisten itsensä tuottamaa (ks. Hänninen 2020).

Elisitaatiota on mahdollista käyttää joko itsenäisenä aineistonkeruumenetelmänä tai yleisemmin teemahaastattelun jatkeena (Häkli 2014). Jälkimmäisessä tapauksessa elisitaatio laajentaa perinteistä teemahaastattelua tarjoamalla haastateltavalle mahdollisuuden ilmaista itseään avoimesti ja tuoda keskusteluun tutkijasta riippumattomia kulttuurisia kategorioita ja näkökulmia. Siinä missä perinteisen teemahaastattelun puitteissa keskustelu perustuu tutkijan puolistrukturoituihin kysymyksiin, elisitaatiossa tutkimukseen osallistuva henkilö voi tuoda haastatteluun myös sellaisia teemoja, joita ei ole mainittu teemahaastattelukysymysten yhteydessä. Tältä osin ne syventävät tutkijan näkemystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä.

Elisitaatio voi toimia haastattelutilanteessa myös eräänlaisena lämmittelynä tai ”jäänsärkijänä” (Kaufmann 2018; Hänninen ja muut 2021), joka helpottaa keskustelua esimerkiksi vaikeiden tai voimakkaita tunnereaktioita herättävien aiheiden yhteydessä. Lisäksi elisi-

https://doi.org/10.21435/tl.274

taatio tukee monessa tapauksia muistia ja muistoja ja tarjoaa näin mahdollisuuden palata ajassa taaksepäin (Aroldi & Vittadini 2015; Collier 1957) tai vastaavasti tavoittaa ja käsitellä erilaisia arkipäivän itsestäänselvyyksiä (Hänninen 2018), joihin olisi vaikea tarttua ilman elisitaation tukea. Elisitaatio ei pysty suoraan korvaamaan visuaalista, kuvien analysointiin perustuvaa metodologiaa, eikä tämä olisi edes tarkoituksenmukaista. Elisitaation puitteissa tuotettu visuaalinen materiaali on jo itsessään tutkimusaineistoa, jota varten on olemassa omat analyysimenetelmänsä. Keskusteluun perustuvana haastattelutekniikkana sen avulla on kuitenkin mahdollista muuntaa puhtaasti visuaalista tutkimusaineistoa haastattelun keinoin tekstuaaliseen muotoon, ja siten tarvittaessa täydentää visuaalista analyysia.

Elisitaatiolla on laadullisessa tutkimuksessa paljon erilaisia sovelluksia. Se on monipuolinen aineistonkeruumenetelmä, jota käytetään paljon erityisesti teemahaastattelun yhteydessä. Yhteistä erilaisille elisitaatiotekniikoille on niiden vahva osallistava elementti: haastateltava luo itsenäisesti tutkimusaineistoa tai tutkimusaineistona käytettävää materiaalia ja työskentelee yhdessä tutkijan kanssa (Hänninen 2018). Tutkimukseen osallistuva henkilö onkin elisitaatiossa aktiivinen toimija, jolla on mahdollisuus vaikuttaa kysymyksenasetteluun ja tutkimuksen kulkuun.

Lähteet

Aroldi, Piermarco & Vittadini, Nicola. 2015. Audiences as socio-technical actors: the 'styles' of social network site users. Julkaisussa: Zeller, Frauke, Ponte, Cristina & O'Neill, Brian (toim.) *Revitalising audience research. Innovation in European audience research.* New York: Routledge, 195–221.

Bagnoli, Anna. 2009. Beyond the standard interview: the use of graphic elicitation and arts-based methods. *Qualitative Research* 9:5, 547–570.

Bignante, Elisa. 2010. The use of photo-elicitation in field research: exploring maasai representations and use of natural resources. *EchoGéo* 11. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: https://doi.org/10.4000/echogeo.11622.

Carter, Bernie & Ford, Karen. 2012. Researching children's health experiences: the place for participatory, child-centered, arts-based approaches. *Research in Nursing & Health* 36:1, 95–107.

Chiozzi, Paolo. 1989. Photography and anthropological research: Three case studies. *Visual Sociology* 4:2, 43–50.

https://doi.org/10.21435/tl.274

Collier, John Jr. 1957. Photography in anthropology: a report on two experiments. *American Anthropologist* 59:5, 843–859.

El Guindi, Fadwa. 1998. From Pictorializing to Visual Anthropology. Julkaisussa: Bernard, H. Russell (toim.) *Handbook of methods in cultural anthropology*. Walnut Creek: Altamira Press, 459–511.

Gross, James & Levenson, Robert. 1995. Emotion elicitation using films. *Cognition and Emotion* 9:1, 87–108.

Harper, Douglas. 2002. Talking about pictures – A case for photo-elicitation. *Visual Studies* 17:1, 13–26.

Hänninen, Riitta. 2018. On the dark side of lifestyle blogging – The case of negative anonyms. *WiderScreen* 3 (Inhokki – The Dislikey –erikoisnumero) [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: http://widerscreen.fi/numerot/2018-3/on-the-dark-side-of-lifestyle-blogging-the-case-of-negative-anonyms/.

Hänninen, Riitta. 2020. Participant-induced elicitation in digital environments. Julkaisussa: Lähdesmäki, Tuuli, Koskinen-Koivisto, Eerika, Čeginskas, Viktorija & Koistinen, Aino-Kaisa (toim.) *Challenges and solutions in ethnographic research. Ethnography with a twist.* Lontoo: Routledge, 55–67.

Hänninen, Riitta., Taipale, Sakari & Luostari, Raija. 2020. Exploring heterogeneous ICT use among older adults: The warm experts' perspective. *New Media & Society*, 1–18. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1461444820917353.

Hänninen, Riitta, Pajula, Laura, Korpela, Viivi & Taipale, Sakari. 2021. Individual and shared digital repertoires: older adults managing digital services. *Information Communication and Society*, Early online, 1–16. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: https://doi.org/10.1080/1369118x.2021.1954976.

Häkli, Helky. 2014. Kuinka tavoittaa hoivakodin henki? Valokuvaelisitaatio tutkimusmetodina. Julkaisussa: Hämeenaho, Pilvi & Koskinen-Koivisto, Eerika (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry., 212–234.

Kortelainen, Kaisu. 2006. Tehdasyhteisöstä kirjoitettu kartta. Julkaisussa: Knuuttila, Seppo, Laaksonen, Pekka & Piela, Ulla (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 291–307.

Kaufmann, Katja. 2018. The smartphone as a snapshot of its use: mobile media elicitation in qualitative interviews. *Mobile Media & Communication* 6:2, 233–246.

Liebenberg, Linda. 2018. Thinking critically about photovoice: Achieving empowerment and social change. *International Journal of Qualitative Methods* 17, 1–9. [viitattu 10.5.2022] Saatavissa: https://doi.org/10.1177/1609406918757631.

Makkonen, Elina. 2009. *Muistitiedon etnografiaa tuottamassa*. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Padgett, Deborah K., Smith, Bikki Tran, Derejko, Katie-Sue, Henwood, Benjamin F. 2013. A Picture Is Worth…? Photo Elicitation Interviewing with Formerly Homeless Adults. *Qualitative Health Research* 23:11, 1435–1444.

https://doi.org/10.21435/tl.274